

СПОНУКАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Для створення умови ефективної виробничо-фінансової діяльності аграрної сфери в цілому та його партнерів, безумовно, має ефективно діяти відповідний господарський та економічний механізм.

В економічній теорії поняття “механізм” часто використовується у різних варіаціях: “економічний”, “господарський”, “організаційний”, “ринковий”, “валютний”, “фінансовий” тощо. В літературі немає чіткого відокремлення кола питань, що визначають їх назву та застосування, багато залежить від уявлення авторів тієї або іншої наукової школи про сферу їх застосування (рис. 1).

Особливе значення мають підходи до структури побудови господарського механізму М. Круглов вважає, що структура господарського механізму являє собою сукупність окремо визначених інших механізмів. Оскільки чинники управління, стверджує він, можуть мати економічну, соціальну, організаційну і правову природу, зазначений механізм управління повинен формуватися як система економічних, мотиваційних, організаційних і правових механізмів [3, с. 112]. Це означає, що економічний механізм є частиною господарського.

В період функціонування планової економіки до складу економічного механізму входили, поряд з іншими, питання фінансів. Фінансовий механізм не розглядався окремо, тому що в тогочасній економічній системі фінансові відносини були дуже обмежені. Фінансове планування і відносини з бюджетом повністю регулювалися згори. Міністерствами в централізованому порядку складався і затверджувався фінансовий план для кожного підприємства. Практично не працювали системи оподаткування і кредитування. Якщо підприємству виділявся обсяг капіталовкладень, то питання забезпечення фінансування не було проблемою. Категорія фінансового механізму одержала право на існування з переходом економіки на ринкові умови господарювання, коли загострилася увага до фінансів.

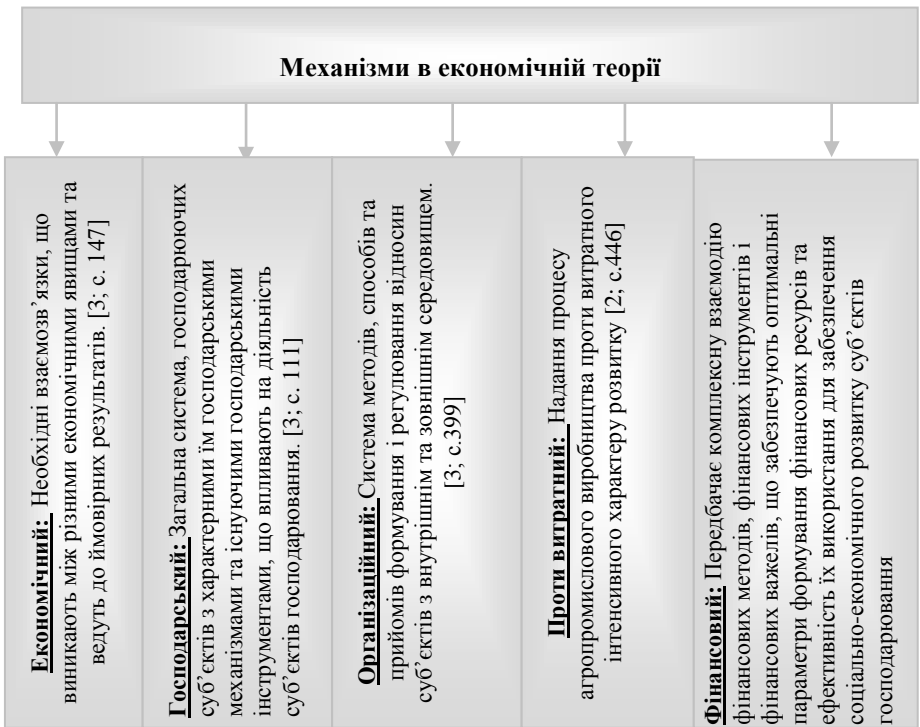

Рис. 1. Види механізмів в економічній теорії (використано дані [1, 2, 3]).

Фінансовий механізм сприймається як сукупність фінансових регуляторів, за допомогою яких здійснюється досягнення реалізації економічних інтересів рушійних сил у функціонуючій системі економіки. Означене наділяє нас правом пов'язувати питання, які стосуються економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери з низкою питань, які відносяться до господарського механізму як його "надсистеми" та фінансового механізму як "підсистеми".

У відповідності з найбільш загальною схемою будови механізму регуляційного характеру модельне його уявлення включає в себе наступні елементи:

- суб'єкт (діюча сила, що осмислено запускає механізм в дію);
- мета (бажаний результат дії механізму);

- форма (організаційне оформлення методичного забезпечення);
- методи (технології процесів досягнення поставленої мети);
- засоби (сукупність видів та джерел ресурсів, що використовуються для досягнення мети);
- об'єкти (господарські суб'єкти, господарське середовище, економічні явища – все те, на що спрямована дія механізму).

В даній роботі особлива увага приділяється спеціалізованій системі, якою є “економічний механізм інвестиційного розвитку аграрної сфери” (EMIP_AC).

У макроекономічному аспекті дія EMIP_AC сприяє закладанню фундаменту майбутньої економіки країни, що набуває особливого значення в контексті переходу на стратегію інвестиційно-інноваційної моделі сталого розвитку, про що йшлося вище. Справа в тім, що обсяги інвестицій сьогодні визначають обсяги валового внутрішнього продукту в країні завтра. А це означає, що фінансова основа переходу країни до сталого розвитку закладається власне на макроекономічному рівні.

Дія EMIP_AC націлена на виконання наступних функцій:

- реалізацію потенціалу, що закладений в кожній формі власності та господарювання, забезпечення плідної конкуренції та співробітництва в справі використання наявного потенціалу на шляху розвитку аграрної сфери;
- упорядкування процесу відтворення аграрної сфери за допомогою формування ринково-конкурентної системи самоорганізації, самоуправління процесу сільськогосподарського господарювання та відповідної системи державного економічного регулювання;
- забезпечення рівноваги та внутрішньої виробничої пропорції між структурними ланцюгами виробництва на сучасній інноваційній основі;
- здійснення самоорганізації та взаємодії господарських суб'єктів, рух та розвиток капіталів на основі їх конкурентної боротьби, визначення, таким чином, структури суспільного виробництва, формування його динамічних пропорцій та, в кінцевому рахунку, забезпечення тим самим оптимальної

організації відтворення всього суспільного капіталу аграрного виробництва;

- підтримка стійких стимулів для підприємців, менеджерів, робітників та колективів в утворенні якісно нових технологій, форм організації виробництва, маркетингового обслуговування, реалізації кваліфікації та творчого потенціалу всіх суб'єктів відтворення аграрної сфери національної економіки;

- утворення рівних економічних умов для реалізації соціально-економічного потенціалу кожної форми та суб'єкта власності й господарювання в організації розвитку аграрної сфери;

- забезпечення відповідності економічної поведінки кожного колективу та сільськогосподарського товаровиробника, а також саморегулювання усіх економічних підсистем аграрного виробництва в повній відповідності з вимогами економічних законів розширеного відтворення аграрної сфери в режимі вільного підприємництва.

Виконання довготермінових інвестиційних проєктів передбачає формування необхідної для розвитку країни структури її економіки, здійснення відповідних змін у внутрішньому (регіональному, галузевому) та зовнішньому поділі праці, забезпечення гідного місця і ролі України в світовій ринковій структурі, що, виходячи з контексту економічної інтеграції з країнами Європейського Союзу, дозволяє розглядати інвестиційну діяльність в органічному взаємозв'язку з тенденціями розвитку світової економіки. У стратегії такої діяльності важливу роль відіграє науково обґрунтоване визначення пріоритетних напрямків інвестування, їх відповідність державним інтересам, програмним цілям національного відродження України, спрямованість на швидке подолання економічної кризи і досягнення стабілізації економічного зростання.

Не менш важливою видається можливість підвищення ефективності функціонування економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери шляхом включення до його складу додаткових механізмів "спонукальної" дії, які б сприяли підтримці та посиленню мотивації потенційних інвесторів до інвестицій в цю сферу.

Створення таких механізмів ("спонукальної" для потенційних інвесторів дії) має на меті підвищення конкурентоспроможності об'єктів аграрної сфери, їх привабливості для "притягнення" інвестицій.

В загальному вигляді механізми такої дії, на наш погляд, можуть бути поділені на три основні групи:

- механізми, "спонукальна" дія яких направлена на підвищення рентабельності прямих інвестицій;
- механізми, "спонукальна" дія яких направлена на зниження витрат інвестора;
- механізми зниження ризику для прямих інвесторів.

Структура механізмів, що "спонукають" залучення прямих інвестицій для розвитку аграрної сфери, підвищенні рівня її конкурентоспроможності, наведена на рис. 2.

Рис. 2. Спонукальні механізми для залучення прямих інвестицій в економіку регіону для забезпечення конкурентоспроможності аграрної сфери (розроблено автором)

Чітка структура спонукальних засобів та доведення результатів оброблених ними даних до потенційних інвесторів в ході активних компаній по просуванню іміджу того чи іншого об'єкта аграрної сфери суттєво полегшують "притягнення" фінансових засобів. В той же час, конкуруючи за "притягнення" прямих інвестицій через той чи інший механізм, об'єкти можуть вдаватися до поступок фінансового та не фінансового характеру. У такому разі подібні механізми мають функціонувати не поодинокі, а в комплексі.

Найбільший ефект для залучення прямих інвестицій може принести інтегрований "пакет спонукальних механізмів", функціонування якого мало б супроводжуватися певними обмеженнями (мінімальним рівнем зайнятості, встановленим рівнем експорту, участю в навчанні персоналу, встановленим процентним мінімумом використання місцевих ресурсів та ін.). Серед властивостей, притаманних інтегрованому "пакету спонукальних механізмів", мають бути:

- здатність системи податкових пільг послаблювати міру окупності інвестиційного проекту;
- можливість швидкого зменшення вартості активів (прискореної амортизації);
- відображення діючого митного режиму для імпорту устаткування та запасних частин, що необхідні для функціонування інвестиційного проекту міжнародних масштабів;
- можливість надання допомоги від влади у виборі зручних місць для здійснення інвестиційних проектів (скажімо, транспортних комунікацій);
- можливість утворення агентств, що забезпечують інвестиційні проекти необхідною для їх реалізації вартістю;
- урахування особливих умов для прямих інвестицій в депресивні райони, підприємства, робочі місця;
- здатність заохотити фізичних та юридичних осіб, що "ведуть" за собою нових інвесторів.

Згаданий інтегрований "пакет спонукальних механізмів" разом з обмеженнями щодо його функціонування, повинен бути зрозумілим, законодавчо затвердженим, стабільним та максимально доведеним до потенційних інвесторів.

Спонукальна система для активізації інвестиційної діяльності може бути ефективно використана тільки тоді, коли, виходячи із бюджетних обмежень, об'єктом розвитку поставлені макроекономічні цілі та створено баланс між інтересами інвесторів, соціально-економічним та природоохоронними пріоритетами. Для постійного моніторингу за дією такої системи та здійсненням оцінки її ефективності необхідним є утворення спеціальних органів адміністрування, здатних забезпечити виконання заданих для системи параметрів.

Надання пільг інвесторам, що здійснюють прямі інвестиції, сприяє посиленню конкурентоспроможності об'єктів, на розвиток яких інвестиції спрямовані. Інструментами таких пільг є:

- участь у фінансуванні проєктів та забезпечення фінансових гарантій за рахунок бюджету розвитку аграрної сфери;
- допомога організації консорціумів у фінансуванні великих інвестиційних проєктів;
- допомога по утворенню регіональних фінансово-промислових груп;
- зовнішні займи (для державних проєктів);
- підтримка малого і середнього бізнесу аграрних підприємств в рамках прийнятих програм.

Важливим "стимулюючим" механізмом для активізації інвестиційної діяльності, спрямованої на розвиток аграрної сфери в цілому чи її окремих об'єктів міг би стати бюджет відповідного розвитку, у наповненні якого та у використанні накопичених ним ресурсів активну участь приймав би інвестор. Для фінансування великих інвестиційних проєктів, особливо в аграрній сфері в цілому чи таких її секторів як сільськогосподарське виробництво (включаючи рослинництво та тваринництво), харчова та переробна промисловість, потрібно ініціювати на державному рівні створення регіональних, національних та міжнародних консорціумів, що дозволило б диверсифікувати кошти та привернути увагу інвесторів до фінансування проєктів інвестиційного розвитку.

Вагомою складовою «спонукальних» механізмів, які поки що використовуються не повною мірою, вважаємо можливість приймати на їх основі рішення, наділені властивістю оптимальності. Щодо економічного механізму інвестиційного

регулювання розвитку аграрної сфери, використання властивості оптимальності бачимо в наступному.

Інвестування виробництва сільськогосподарської продукції передбачає вкладання виділених для цього ресурсів, оцінених величиною I , за витратними статтями собівартості виробництва:

$$b_1 \cdot I + b_2 \cdot I + b_3 \cdot I + \dots = I, \quad (1)$$

де $b_1, b_2, b_3, \dots$ - відповідні коефіцієнти, використані при розподілі інвестицій за витратними статтями собівартості 1,2,3 тощо.

Якщо витратна стаття собівартості (j) передбачає використання відповідного ресурсу обсягом R_j , то при його вартості V_j повинно виконуватися співвідношення:

$$b_j \cdot I = R_j \cdot V_j, \quad (2)$$

$$\text{тобто } R_j = b_j / V_j \cdot I, \quad (3)$$

З іншого боку, вироблена в обсязі S продукція, маючи свою вартість V_0 , оцінюється величиною $V_0 \cdot S$.

Інвестору має бути повернено $(1 + m) \cdot I$ капіталу, інша частина – $V_0 \cdot S - (1 + m) \cdot I$ – складає для виробника його прибуток, який мав би бути максимізований.

Таким чином, якщо відомо залежність обсягу виробництва продукції S від витратних статей собівартості

$$S = f(R_1, R_2, \dots), \quad (4)$$

матимемо справу з критерієм оптимізації виду

$$V_0 \cdot f(R_1, R_2, \dots) - (1 + m) \cdot I \rightarrow \max, \quad (5)$$

керуючись яким (та відомими методами оптимізації), матимемо можливість знайти оптимальне значення обсягу інвестицій (I), а з тим, і розподіл за статтями витрат $b_j \cdot I$, де $j = 1, 2, 3, \dots$

Отримані розрахунки можуть показати наявність дисбалансу щодо використання наявних інвестицій і їх оптимальних значень, який спостерігається в певних об'єктах. Для одних із них можуть бути інвестовані суттєво менші обсяги від оптимальних значень, для інших – дещо більші.

Отже, торкаючись особливостей впливу економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери на динаміку та напрямки економічних досягнень, вважаємо доцільним зупинитися на наступних рекомендаціях.

Перше. З метою підвищення ефективності функціонування економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку

аграрної сфери, необхідно включити до його складу додаткові механізми “спонукальної” дії, які б сприяли підтримці та посиленню мотивації потенційних інвесторів до інвестицій в цю сферу. Структура таких механізмів наведена на рис. 2.

По-друге. Механізми «спонукально» дії у структурі економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери мають бути наділені властивістю формувати рішення з ознаками їх оптимізації.

По-третє. Ефективність використання можливостей економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери національної економіки може бути суттєво підвищена шляхом оптимізації рішень щодо обсягів необхідних для розвитку аграрної сфери інвестицій та їх розподілу за напрямками використання.

Література:

1. Бабич В. П. Механизм регулирования инвестиционной деятельности / Бабич В. П., Лушкин В. А. – Х., 2002. – 80 с.

2. Козаченко А. В. Формирование механизма стратегического управления крупными производственно-финансовыми системами промышленности: Дис. д-ра экон. наук: 08.07.01 / Восточноукраинский гос. ун-т. – Луганск, 1998. – 498 л.

3. Кравчук Г. В. Реальні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток регіону: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.04.01 / Київський національний економічний ун-т / Кравчук Г.В. – К., 2003. – 16 с.